

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТНК В ЧАСИ КРИЗ

FEATURES AND SIGNIFICANCE OF THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE POTENTIAL OF TNCs IN TIMES OF CRISES

Анотація. Досліджено теоретичні та практичні аспекти інноваційного потенціалу транснаціональних корпорацій та здійснена оцінка його впливу на глобальну економіку, а також визначено перспективи і виклики, які постають перед корпоративним бізнесом у періоди криз. Доведено, що інноваційна діяльність ТНК є ключовим драйвером науково-технологічного прогресу та стратегічною основою для трансформації міжнародного бізнесу в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: світова криза, корпоративний бізнес, ТНК, інноваційна готовність, інноваційна стратегія

Abstract. The theoretical and practical aspects of the innovative potential of transnational corporations have been studied and its impact on the global economy has been assessed, as well as prospects and challenges facing corporate business in times of crisis have been identified. It is proved that the innovative activity of TNCs is a key driver of scientific and technological progress and a strategic basis for the transformation of international business in the face of global challenges.

Keywords: world crisis, corporate business, TNCs, innovative readiness, innovative strategy

Кризи, будь то економічні, політичні чи соціальні, створюють суттєві виклики для розвитку бізнесу та економіки в цілому. Проте, вони також можуть стати каталізатором для розвитку інноваційного потенціалу, оскільки підприємства змушені адаптуватися до нових умов і шукати нові рішення для виживання та процвітання. В умовах невизначеності і нестабільності інновації стають важливим інструментом для подолання кризи, зменшення витрат, підвищення ефективності та здатності адаптуватися до швидко змінюваного середовища [1].

За дослідженням Boston Consulting Group (BCG), геополітична напруженість та мінливий макроекономічний клімат вплинули на інноваційну стратегію корпоративного бізнесу [2]. Зіткнувшись з високою невизначеністю, увага ТНК змістилася від

середньострокових переваг до короткострокових вигід, при цьому інвестиції в інновації постраждали, вплинувши на ефективність інноваційних систем.

BCG щорічно проводить вимірювання інноваційної готовності за допомогою інструменту BCG Innovation-to-Impact benchmark (i2i by BCG). Згідно з дослідженням Boston Consulting Group (BCG), у 2024 році глобальні корпорації демонструють високу пріоритетність інновацій, але водночас значно знизилась їхня готовність до реалізації інноваційних стратегій. Загальний рівень готовності бізнесу до інновацій впав з 20% у 2021 році до лише 3% у 2024 році (рис.1). Усі ключові компоненти інноваційної зрілості (за шкалою BCG i2i) значно знизили свої показники. 97% компаній потребують перегляду та покращення своїх інноваційних процесів [3].

Переважає більшість компаній зосереджується на оптимізації бізнес-процесів, а не стратегії. Компанії ніколи не ставили на перше місце пріоритет інновацій - але вони й ніколи не були настільки неготовими реалізовувати свої інноваційні прагнення. Головні проблеми, що заважають корпоративному бізнесу реалізовувати інновації, це нечітка або надто широка стратегія – головний бар'єр для інновацій, про що заявили 52% керівників компаній-респондентів. Зростаюча вартість капіталу (47%) та дефіцит талантів (44%) теж суттєво впливають на готовність компаній інвестувати в R&D. Культура ризику – 38% компаній мають надто консервативний підхід до експериментів, що обмежує потенціал інновацій. Слабка інтеграція інновацій у бізнес-процеси – лише 30% компаній планують оновити свої інноваційні стратегії, тоді як 70% зосереджені на оптимізації вже існуючих процесів [3].

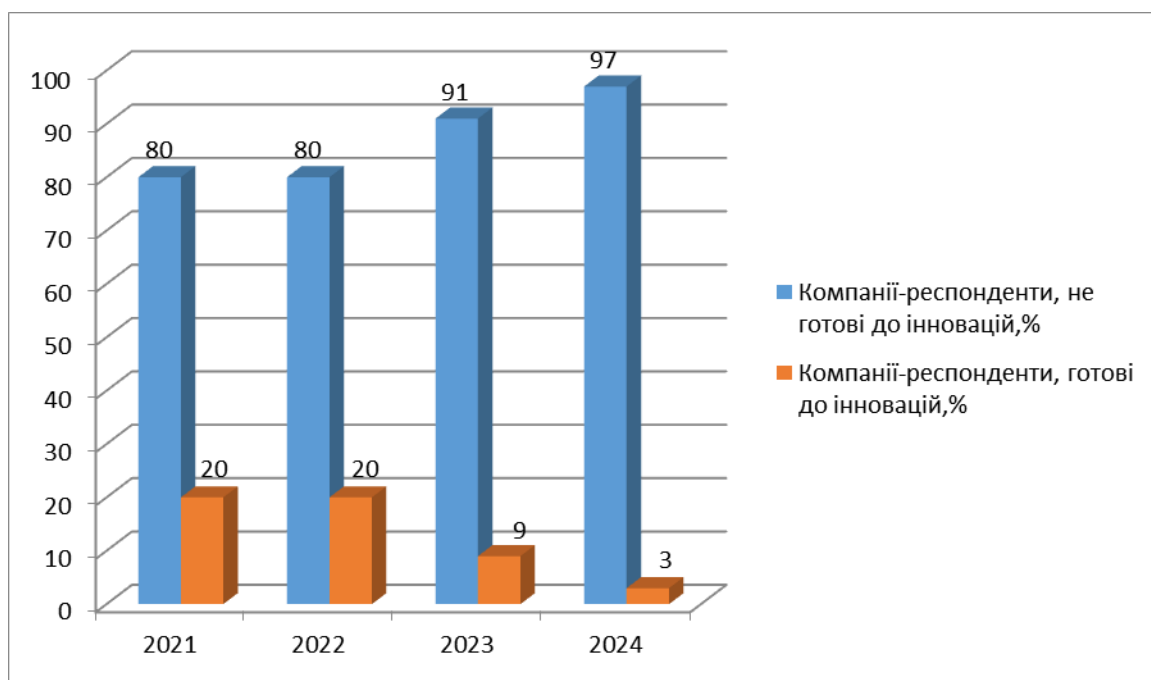

Рисунок 1 - Готовність корпоративного бізнесу до інновацій

Джерело: побудовано за даними BCG Global Innovation Survey 2021, 2022, 2023, 2024; BCG analysis [2]

Економічні, геополітичні та технологічні кризи є серйозними викликами для бізнесу. Проте історія показує, що кризи також створюють можливості для інновацій. Успішні компанії використовують кризові періоди для перебудови стратегій, прискорення технологічного розвитку та пошуку нових бізнес-моделей.

Розвиток інновацій в періоди криз може відбуватися у двох ключових напрямках:

1. Зміщення фокусу компаній на короткострокові, практичні та рентабельні рішення, які дозволяють швидко адаптуватися до змінюваних умов. Кризи стимулюють ТНК до пошуку нових технологій, які знижують виробничі витрати, зменшують залежність

від постачальників або відкривають нові ринки. Часто в цей період корпорації посилюють увагу на автоматизацію процесів, впровадження цифрових технологій, розвиток нових продуктів або послуг, що відповідають зміненим запитам споживачів.

2. Можливості створення довгострокових переваг. Інновації, що впроваджуються в умовах криз, часто відкривають нові горизонти для розвитку, допомагаючи компаніям отримати лідерство на ринку після відновлення економіки. В результаті аналізу досліджень встановлено, що ТНК, які наважуються інвестувати в НДДКР під час економічної рецесії, досягають покращення своїх фінансових результатів у довгостроковій перспективі. Але для цього управлінськими рішеннями має бути затверджена чітка стратегія, що буде підтримана достатнім обсягом інвестицій та готовністю втратити частину з них у випадку невдачі [4].

Для більш детального розгляду особливостей розвитку інновацій ТНК в кризові періоди, проведено систематизацію напрямків адаптації інноваційних витрат до макроекономічних умов (таблиця 1).

Таблиця 1 - Напрямки розвитку інновацій в часи криз

Тренд	Складові
Цифрова трансформація та автоматизація	Хмарні технології та віддалені сервіси
	Автоматизація бізнес-процесів
	Generative AI (GenAI) у бізнес-процесах
Переосмислення бізнес-моделей	Підпискові моделі (Subscription-based business)
	Платформи та екосистеми
	Мікротранзакції та freemium-моделі
Інновації у виробництві та ланцюгах постачання	Локалізація виробництва (Reshoring, Nearshoring)
	3D-друк та адитивне виробництво
	Штучний інтелект у логістиці та управлінні запасами
Фокус на стійкі інновації та ESG	Декарбонізація та зелена енергетика
	Циркулярна економіка
	ESG-інвестиції та соціально відповідальний бізнес

Джерело: складено авторами на основі [3]

Майбутнє бізнесу неможливо уявити без таких інноваційних складових, як цифровізація та штучний інтелект, оскільки автоматизація, аналітика, інтелектуальні алгоритми стають основою всіх бізнес-процесів. Окрім того, інвестиції в екологічно чисті технології та циркулярну економіку нададуть корпораціям, які адаптуються до нових реалій, значні конкурентні переваги.

Кризові умови можуть стимулювати співпрацю між державним і приватним секторами, надаючи можливість для реалізації великих інноваційних проєктів, підтримки стартапів і технологічних ініціатив за допомогою грантів, пільг чи інших форм сприяння. Таким чином, інноваційний потенціал стає основою для відновлення та розвитку в умовах кризи. Ті компанії, які здатні швидко адаптувати свої стратегії та впроваджувати інновації, мають більші шанси на успіх у післякризовий період.

Поведінка компаній, що роблять ставку на інновації, дещо відрізнялася в різні кризові періоди. Розглянемо, як макроекономічні фактори впливають на інвестиції компаній у НДДКР та які зміни відбуваються у стратегіях управління інноваційними витратами. У кризові періоди компанії часто скорочують бюджети на інновації через зниження доходів і необхідність економії. Як було зазначено вище, короткострокові фінансові пріоритети витісняють довгострокові інноваційні інвестиції. У період фінансової кризи 2008–2009 років витрати на НДДКР у багатьох компаніях знизилися на 10–20%, особливо у

капіталомістких галузях (автомобілебудування, виробництво). Під час пандемії COVID-19 у 2020 році 40% компаній скоротили свої R&D-бюджети, водночас фармацевтичні компанії, навпаки, збільшили інвестиції у розробку вакцин [5].

Корпорації у відповідь на тогочасні виклики сфокусувались на інноваціях із коротким циклом окупності, скористались державними грантами і пільгами для стимулювання інновацій та максимально оптимізували R&D-портфелі, зосередившись на найбільш перспективних проєктах.

В періоди криз висока інфляція та зростання процентних ставок роблять залучення капіталу дорожчим, що змушує компанії переглядати свої витрати на довгострокові проєкти. Знижується привабливість венчурного фінансування, що впливає на стартапи та R&D-напрямки з високим рівнем ризику. У 2023 році через підвищення ставок ФРС США багато технологічних компаній, включаючи Meta, Google, Amazon, оголосили про скорочення витрат на НДДКР та оптимізацію персоналу. Автомобільна промисловість зменшила темпи розробки електромобілів через зростання витрат на виробництво. Реакцією у відповідь стало використання штучного інтелекту та автоматизації для зниження витрат на R&D та активна співпраця з державними та міжнародними фондами для отримання фінансування.

В умовах геополітичної нестабільності зростає невизначеність щодо постачання сировини, доступу до ринків і стабільності інвестицій, компанії переносять виробництво ближче до кінцевих ринків та адаптують R&D-стратегії. Наприклад, технологічні санкції між США та Китаєм змусили компанії, такі як Nvidia, Intel, переглянути стратегії розробки напівпровідників. Європейські автовиробники інвестують у локалізоване виробництво акумуляторів, щоб зменшити залежність від Азії. В результаті компанії переорієнтували R&D на нові ринки та партнерства та максимально здійснили диверсифікацію постачальників і локалізацію виробництва [5].

Компанії не можуть дозволити собі ігнорувати інновації, навіть у складні часи, і ті з них, які адаптують свої інноваційні витрати до макроекономічних умов, не тільки виживають, а й стають лідерами ринку. Фокус на короткостроковій ефективності не повинен витіснити довгострокові інвестиції. AI, автоматизація та цифрові технології допомагають знижувати витрати на НДДКР. Стратегічні партнерства та державно-приватні ініціативи стають важливим джерелом фінансування. Інновації та R&D залишаються наріжним каменем успішного бізнесу, навіть у найскладніші часи. Криза – це не тільки виклик, а й можливість для бізнесу стати ефективнішим, стійкішим та більш інноваційним.

Література

1. Шевченко Ю.А. Інноваційна сфера як один з напрямів міжнародної інвестиційної діяльності ТНК. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2022/05/05.22._topic_-Shevchenko-Y.A.-36-42.pdf
2. Innovation Systems Need a Reboot URL: <https://www.bcg.com/publications/2024/innovation-systems-need-a-reboot>
3. 83% of Companies Rank Innovation as a Top-Three Priority, Yet Just 3% Are Ready to Deliver on Those Innovation Goals <https://www.prnewswire.com/news-releases/83-of-companies-rank-innovation-as-a-top-three-priority-yet-just-3-are-ready-to-deliver-on-those-innovation-goals-302162609.html>
4. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. д.е.н. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань. 2022. 280 с.
5. The 2024 EU Industrial R&D Investment Scoreboard. URL: <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2024-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>

References

1. Shevchenko YU.A. Innovatsiyna sfera yak ody z napryamiv mizhnarodnoyi investytsiynoyi diyal'nosti TNK. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2022/05/05.22._topic_-Shevchenko-Y.A.-36-42.pdf
2. Innovation Systems Need a Reboot URL: <https://www.bcg.com/publications/2024/innovation-systems-need-a-reboot>
3. 83% of Companies Rank Innovation as a Top-Three Priority, Yet Just 3% Are Ready to Deliver on Those Innovation Goals <https://www.prnewswire.com/news-releases/83-of-companies-rank-innovation-as-a-top-three-priority-yet-just-3-are-ready-to-deliver-on-those-innovation-goals-302162609.html>
4. Innovatsiyni osnovy vidnovlennya ta rozvytku krayin pislya zbroynykh konfliktiv: innovatsiynyy vymir: kolektyvna monohrafiya / za red. d.e.n. Omel'yanenka V. A. Sumy: Instytut stratehiy innovatsiynoho rozvytku i transferu znan'. 2022. 280 s.
5. The 2024 EU Industrial R&D Investment Scoreboard. URL: <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2024-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>